

NIEPOWTARZALNA GODNOŚĆ OJCOSTWA

S. dr Bernadetta Lipian – JAROSŁAW

Pochodzi z parafii Susiec (diecezja zamojsko-lubaczowska). Należy do Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP. Postulatorka procesu beatyfikacyjnego nauczycielki i dyrektor szkoły Anny Jenke (1921-1976), jej biograf i gorliwa krzewicielka kultu Służebnicy Bożej. Autorka licznych publikacji naukowych, publicystycznych a także liryki i poezji. Podejmuje wiele działań na rzecz kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży. Znana w wielu środowiskach edukacyjnych. Organizator wielu uroczystości lokalnych i ponadlokalnych.

1. WSTĘP

Tematyka dotycząca ojcostwa, zarówno w znaczeniu biologicznym jak i duchowym, wydaje się, że jest dziś na ogół znana. Znane są bowiem współczesne przyczyny kryzysu ojcostwa, utraty jego autorytetu zwłaszcza w rodzinie. Wobec tego, nasuwa się pytanie, czy w obliczu powszechnie znanych problemów, do których powoli ludzie się przyzwyczajają, warto o nich mówić, pisać? Z pewnością tak, bo jesteśmy świadkami, jak w dobie wojującego feminizmu i problemów kobiet, mężczyzna i ojciec stają się zagubieni, pozbawieni swoich ról i szacunku. Kryzys dotyka całej rodziny, bo zagrożone jest też macierzyństwo, konsekwencją czego jest zabijanie dzieci nie narodzonych i coraz więcej w społeczności pojawia się „dzieci ulicy”. Problemy wciąż rosną, zagrożenia nasilają się, a rozwiązania prawnych, humanitarnych, moralnych w tej dziedzinie jak nie było, tak nie ma. Dlatego w obliczu tak licznych zagrożeń trzeba bić na alarm, wołać, mówić, pisać o sprawach znanych, by uwrażliwiać ludzi, z jednej strony na to, co jest dobre, a z drugiej strony bronić przed złem, któ-

re nieustannie atakuje człowieka, a dziś jego ostrze szczególnie skierowane jest na rodzinę. Jest sens akcentować i ukazywać wielką wartość macierzyństwa i ojcostwa, tym bardziej teraz, kiedy rodziny znalazły się w trudnej sytuacji materialnej i moralnej. A zatem, istnieje wielka potrzeba odkrywania na nowo znaczenia rodzicielstwa i uświadamiania jego nieocenionej, niepowtarzalnej godności.

2. OBRAZ BOGA JAKO OJCA

Na początek rozważań o ojcostwie, przywołajmy scenę ewangeliczną jak Pan Jezus, na prośbę apostołów uczy modlitwy. Rozpoczyna ją od wywołania imienia Ojca: *Ojcze nasz* (Mt 6,9). Bóg jest Ojcem wszystkich. Jest Panem Nieba i Ziemi oraz wieczności i czasu. Dla wszystkich jest bliską Osobą. On nie tylko daje życie każdemu człowiekowi, ale podtrzymuje je nieustannie, otacza opieką, troszczy się o nie. Ponadto daje nam swego Syna Jezusa Chrystusa, który jest naszą drogą do Ojca niebieskiego. Modlitwa *Ojcze nasz* łączy nas najściślej z Bogiem Ojcem i ze wszystkimi ludźmi jako braćmi i siostrami, którzy to Imię Ojca wzywają. *Ojcze*

nasz odmawiane nawet w najbardziej prywatny sposób staje się modlitwą jedności z całą rodziną ludzką.

Kluczem do wiary i głębszego zrozumienia Boga Ojca jest dla nas Jezus Chrystus jako Syn zrodzony z Ojca w wieczności. W Jezusie możemy poznawać prawdę o Bogu Ojcu, który uczy nas Synowskiej Mądrości i Miłości¹. Każde zrodzenie nowego człowieka w biologicznym i duchowym sensie jest uczestnictwem człowieka-rodzica w Ojcu jako Prarodzicu Syna, Ducha Świętego i całego stworzenia². Bez Boga Ojca w Niebie, człowiek nie może iść w odpowiednim kierunku do wyznaczonego celu. Dlatego obraz Boga jako Ojca winniśmy zawsze mieć przed oczyma, by dojść do celu. A celem tym jest życie wieczne.

3. POZBAWIENIE WIĘZI Z BOGIEM OJCEM PRZYCYNĄ KRYZYSU OJCOSTWA

Zauważa się dziś zanik więzi człowieka z Bogiem Ojcem, skutkiem czego pojawia się kryzys ojcostwa. Imię „ojca” człowiek otrzymuje od Boga, a nie odwrotnie. Dlatego od Boga pochodzi nie tylko godność ojca, ale też matki, co oznacza, że ojcowie i matki muszą uczyć się od Boga jak pełnić swoją rodzicielską funkcję³. Natomiast odstępstwo od Boga, który jest Miłością i utrata wiary powoduje, że wszelkie ojcostwo traci swoje znaczenie. Pojęcie rodzicielstwa, ojcostwa i macierzyństwa, bywa dziś często zranione. Dzisiejszemu człowiekowi trudno nieraz uwierzyć w bezinteresowną miłość Boga Ojca, bo on sam tej miłości nie ma, ani też nie doznaje jej od innych. Dlatego wiele osób skrzywdzonych przez własnych ojców

z trudem łączy pojęcie ojca z miłością, poczuciem bezpieczeństwa, akceptacją⁴. Patologia rodzin stwarza takie sytuacje. Rozluźnienie obyczajów, niewierności małżeńskie, alkohol, przemoc i agresja - prowadzą do nieszczęść, a najbardziej w tym cierpią dzieci. W takich sytuacjach, skrzywdzonemu dziecku przez własnego ojca trudno jest uwierzyć w Boga jako kochającego Ojca.

4. CYWILIZACJA INFORMATYCZNA JEST ZAGROŻENIEM

Do niebezpiecznych czynników wpływających na psychikę dziecka, a przesuujących rolę wychowawczą rodziców na dalszy plan, należy telewizja czy komputer. Stwierdzają to uczeni badający tę problematykę, między innymi ks. prof. Andrzej Zwoliński i przemawiają też za tym doświadczenia z codziennego życia. Nadmierne korzystanie z tych środków ma niewątpliwie ujemny wpływ na rozwój psychiczny dziecka. Rodzice najczęściej nie zdają sobie z tego sprawy, nie wiedzą skąd biorą się trudności w wychowaniu dzieci i w żaden sposób nie mogą tych trudności pokonać. Ojciec traci autorytet, matka jest bezradna, a dziecko rządzi się szklanym ekranem.

Współczesna cywilizacja informatyczna, stworzona przez telewizję i komputery stała się dla człowieka, z jednej strony korzystna i potrzebna, z drugiej strony zgubna. Telewizja, która zapewnia „powszechną szczęśliwość”, nie daje czasu na rozwój umysłowy, psychiczny człowieka, począwszy od dzieci. Dla dziecka świat wirtualny z ekranu telewizyjnego jest światem rzeczywistym. Kulturę mó-

¹ T. Guz, *Bóg jest naszym kochającym Ojcem*, „Słoneczna Skala”, kwartalnik o wychowaniu, nr72/2010, s. 21.

² Tamże.

³ *Oblicze Ojca*, Poznań 2002, s. 248.

⁴ Józef Augustyn SJ, *Ojciec nasz*, Kraków 2001, s.80.

wienia, pisania zastępuje kultura migawkowa. Jeśli wychowanie dziecka opiera się na tych środkach, wiadomo, że stanie się to antychychowaniem. Wychowanie jest wielowymiarowe; dziecku nie wystarczą wiadomości migawkowe, obrazkowe. Roli ojca i matki nikt i nic nie zastąpi. Cywilizacja informatyczna nie zastąpi zdrowego, normalnego domu, gdzie padają pierwsze prawdy o kochającym Bogu i pięknym wszechświecie, o człowieku i jego przeznaczeniu⁵, gdzie panuje miłość rodzicielska i bezpieczeństwo.

5. WOŁANIE O UZDROWIENIE ZRANIONEGO OJCOSTWA

Dziś rozlega się głośnie wołanie o uzdrowienie rodzicielstwa, o przywrócenie roli ojca i szacunku dla niego. Im większe są zagrożenia, tym głośniejsze jest wołanie. A zagrożenia nasilają się z całą mocą. Naturalne rodzicielstwo chcą zastąpić związkami homoseksualnymi. Rozpad małżeństw, niestabilność rodziny, emigracja za zarobkami – pogrąża w nieszczęściu nie tylko jednostki, ale całe rodziny, społeczeństwo i naród. Do tego dochodzi jeszcze zabijanie nienarodzonych dzieci. W tej sytuacji rozlega się powszechne i głośnie wołanie o świadectwa miłości rodzicielskiej.

Zatem, trzeba wrócić na drogę do Boga jako Ojca, by odrodziła się miłość rodzicielska ojca i matki, by się otworzyli na rodzicielską miłość Ojca niebieskiego. Droga do Boga jest łatwiejsza, prostsza, radośniejsza, kiedy jest jasny punkt odniesienia w ludzkiej miłości, kiedy jest żarliwa modlitwa, dziecięce, pełne prostoty wołanie *Ojcze nasz*. To pozwoli zrozumieć, że istnieje tylko jedno źródło ojcostwa i ma-

cierzyństwa: nasz Ojciec w niebie, który potrafi uleczyć, uzdrowić każde poranione ojcostwo czy macierzyństwo.

Doświadczenia z historii ludzkości mówią, że kiedykolwiek walczone z Bogiem Ojcem np. w czasie reformacji, która pojmowała Boga Ojca jako „tyrana”, czy kontynuowana walka z Bogiem np. przez Freuda, który negował Boga Ojca i szydził z wiary chrześcijańskiej chcąc przez to pozbawić człowieka związku z wiecznym Ojcem w Niebie⁶ - przynosiło i nadal przynosi ludziom nieszczęście. Natomiast pragnienie szczęścia, które tkwi w każdym człowieku, przynagla do poszukiwania jego źródła. A jest nim jedynie Kochający Bóg Ojciec.

6. CZEGO BÓG, JAKO OJCIEC MOŻE NAUCZYĆ ZIEMSKICH OJCÓW?

Od Boga samego pochodzi godność ojca i matki. W relacji ojciec – dziecko tkwi źródło życiowej radości. Wiemy, jak wielkie znaczenie ma dla dzieci relacja z ojcem i jak wielką pustkę pozostawia w dzieciach strata ojca. Zdarza się i to dość często, że te relacje są nie najlepsze, przykre, smutne. Nasuwa się pytanie, jak zaradzić tym bolesnym sytuacjom w relacji ojciec – dziecko? Przede wszystkim należy odbudować zaufanie do ojcostwa, które jest nie tylko stanem biologicznym, ale uczestnictwem w ojcostwie samego Boga. Ojciec winien prosić Boga o dar ojcostwa i starać się o to, by być cierpliwym, wyrozumiałym, by umieć przepraszać za błędy. Ojcostwo jest czuwaniem omal całego życia nad sobą, nad dzieckiem, czuwaniem, choć może już w zmienionych formach. Ojciec ma obowiązek upominania dziecko, jeśli źle czy-

⁵ A. Zwoliński, Wykład wygłoszony na XI Forum: *Odczarować media*, Przeworsk, 15 06 2011 r.

⁶ Ks. Tadeusz Guz; *Bóg jest naszym kochającym Ojcem*, „Stoneczna Skala”, kwartalnik o wychowaniu, nr 72 / 2010, s.23.

ni. Z drugiej jednak strony nie może cały czas poprawiać i wytykać błędów. Winien widzieć w dziecku, choćby ono wymykało się spod kontroli ojca, coś dobrego i to dobro rozwijać, mimo, że wpływy złego próbują niweczyć ojcowskie starania.

7. CECHY ZASADNICZE DOBREGO OJCA

W postępowaniu swoim ojciec winien naśladować Ojca niebieskiego, dla którego każde dziecko jest wyjątkowe i jedyne, bowiem o każdego troszczy się w wyjątkowy sposób. Rodzice winni również kochać dzieci takimi, jakie je otrzymali od Boga i nie mogą zaniedbywać wszelkich wysiłków wychowawczych w stosunku do swoich dzieci.

Winni dbać o wszechstronny ich rozwój; tj. fizyczny i duchowy. To przede wszystkim ojciec czuwa, by ten rozwój przebiegał prawidłowo; organizuje czas na naukę i inne zajęcia, ale także planuje czas wolny, by racjonalnie był wykorzystany na rozrywkę, odprężenie fizyczne i psychiczne, i sam w tym uczestniczy. Dobiera też metody i środki wychowawcze, obserwuje programy telewizyjne, ostrzega przed złymi, a podpowiada dobre, z których można korzystać. Uczy kultury bycia, zachowania. Roztropnie i z troską śledzi działalność stowarzyszeń młodzieżowych, jeśli uzna, że niektóre są dobre, zachęca, by do nich przynależać.

W dobieraniu środków wychowawczych i metod, ojciec musi zawsze kierować się dobrem dziecka. To miłość i odpowiedzialność wskaże na najlepsze. Ojciec musi być wymagający, ale najpierw od siebie, musi być stanowczy i prawdomówny, z poczuciem odpowiedzialności za każde słowo i czyn, wyrozumiały i cierpliwy nieraz do granic wytrzymałości.

Te wszystkie cnoty, cechy, atuty ojca – wieńczy miłość. Miłość, która jest koroną wszystkich cnót, potrafi rozwiązywać wszystkie zagadki życia i problemy choćby były niebotyczne. Miłość, to jak kamień węgielny jest konieczna do rozwoju i wzrostu nowego, młodego życia, jakim jest dziecko. Ale miłość wymaga ofiary, poświęcenia, zaparcia się siebie. Rodzice, chcąc dobrze wychować swoje dzieci, muszą każdego dnia, od nowa zdobywać się na samozaparcie, poświęcenie. Dojrzałe ojcostwo, to odpowiedzialność za całą rodzinę. To odpowiedzialność, która wymaga stawiania czoła problemom, zagrożeniom i otwierania przed całą rodziną piękną życia z Bogiem i ludźmi.

8. DOBRY PRZYKŁAD

Jednakże, nic tak skutecznie nie wpływa na wychowanie dziecka jak przykład życia rodziców. Przykład, to największy atut wychowawczy. Z doświadczenia wiemy, że słowa zachwycają, ale przykład porwa. Dzieci patrzą na swoich rodziców jak na obrazy. Jeśli ojciec kłeka do modlitwy w kościele czy w domu, to dziecko patrzy w niego jak w ołtarz i naśladuje go. Niektórzy rodzice nie zdają sobie sprawy, jak bardzo ważne jest właśnie świadectwo życia dawane każdego dnia. Zachowanie rodziców – zarówno w sensie pozytywnym jak i negatywnym – ma ogromny wpływ na rozwój psychiczny dziecka. Od tego wpływu zależy czy dziecko w przyszłości pójdzie w dobrym czy w złym kierunku. To pod wpływem rodziców kształtuje się osobowość dziecka od samego początku jego życia.

Rodzice jako pierwsi wychowawcy przekazują dziecku pewne wartości; początkowo są one bardzo proste, w póź-

niejszym okresie stają się coraz głębsze, subtelniejsze, aż w końcu dorastające dziecko dochodzi już samo do konfrontacji różnych skal wartości⁷. A zatem, kierunek rozwoju psychiki dziecka nadają rodzice; oni przekazują mu pierwsze zetknięcie z rzeczywistością. Rodzicom pragnącym dobrze wychować swoje dzieci, zależy, by zetknąć je z wartościami uniwersalnymi, a nimi są: prawda, miłość, dobro, piękno. Czynią to świadomie, a czasem spontanicznie. Proces rozwoju dziecka, na różnych jego etapach jest przez nich kontrolowany. Czynią to subtelnie, z miłością i stanowczo, bowiem zależy im na ukształtowaniu w dziecku pełni człowieczeństwa. Wiedzą, że bez przekazania dziecku uniwersalnych wartości, spotka się ono w przyszłości z pewnym zubożaniem psychiki, a nawet z jej wypaczeniem.

O skuteczności przekazywanych wartości decydują nie tylko słowa, nauczanie rodziców, ale przede wszystkim przykład ich życia; oni sami muszą żyć tymi wartościami. Rodzice, którzy wraz z dziećmi klękają do modlitwy, idą do kościoła, przekazują miłość do Ojczyzny, mówią o kulturze i obyczajach polskich, o bohaterach narodowych, uczestniczą w uroczystościach religijnych i patriotycznych – spełniają obowiązki zgodnie z planem Bożym, utrzymują więź z Bogiem Ojcem. A w oczach własnego dziecka cieszą się wielkim autorytetem. Autorytet natomiast, w pełnieniu roli rodzicielskiej jest czynnikiem niezbędnym, wręcz koniecznym.

9. ŚWIADECTWO JEDNEGO Z OJCÓW

Rozważania na temat roli ojcostwa, wesprze konkretny przykład. Nie jest on

odosobniony; na szczęście jest bardzo dużo ojców świadomych swoich zadań i ci stanowią trzon rodzin. Z tych rodzin wyrasta młode pokolenie, które rokuje wielkie nadzieje na przyszłość. Z odpowiedzi na stawiane pytania wylania się taki oto obraz ojca: *Jest Pan ojcem czworga dzieci, jak Pan tę rolę ojcostwa spełnia? Spełniam ją z ogromną odpowiedzialnością i miłością. Najważniejsze jest to, że trzeba dzieci kochać i ja to czynię. Wiem, że miłość nie może być ślepa, bo kochać to nie znaczy, by spełniać wszystkie pragnienia, oczekiwania dzieci.*

Trzeba od siebie dużo wymagać i wymagać też od dzieci. To tak, jak planuje się budżet, tak w ojcostwie musi być plan i przygotowanie do zajęć. I tak, jak dobry nauczyciel idzie do zajęć przygotowany, nie może improwizować, nie może pozostawić dzieci samym sobie, bo one tylko na to czekają i wtedy robią co chcą, tak rodzice nie mogą swojej roli improwizować.

Trzeba dzieciom poświęcać dużo czasu. Ja wraz z żoną ten czas dzieciom poświęcam. Poza szkołą jest przecież drugi etap pracy nad dziećmi, który odbywa się w domu. I tu razem wszyscy pracujemy. Cieszy nas, że mamy dobre wyniki naszych starań; dzieci na koniec roku przynoszą świadectwa z bardzo dobrymi ocenami.

Jakimi cechami według Pana winien odznaczać się ojciec?

Ojciec musi być wymagający i sprawiedliwy. Musi dotrzymywać słowa i być konsekwentny. Ja nigdy nie złamałem słowa. Zdawałam sobie sprawę, że gdy tylko raz nie dotrzymam słowa, to stracę autorytet i wtedy poniosę porażkę. Dlatego nie mogłem do tego doprowadzić. Ojciec

⁷ E. Sujak, *Sprawy ludzkie*, Kraków 1972, s. 155.

musi być bardzo cierpliwy, a mnie tej cierpliwości czasem brakuje i widzę tu moją słabość. Muszę popracować nad tym.

Co Panu jako ojcu przynosi największą radość?

Największą radość sprawia mi postuśenieństwo moich dzieci. Wiadomo, ja chcę jak najlepiej dla nich i gdy widzę, że mnie słuchają i wykonują to, co ja im mówię – to razem z nimi się cieszę. Cieszę się, gdy widzę moich trzech synów przy ołtarzu jak służą do Mszy św., jak śpiewają psalmy, jak razem z najmłodszym dzieckiem – córeczką występują na scenie i biorą udział w różnych imprezach artystycznych o charakterze religijnym i patriotycznym, jak grają na instrumentach (uczęszczają do szkoły muzycznej), jak przynoszą wysokie oceny na świadectwach – wówczas moje serce skacze z radości, widzę, że moja praca i żony nie idzie na marne, ale wydaje bogate owoce. I to jest moją największą radością.

Pan jest muzykiem, kompozytorem – czy te umiejętności pomagają Panu w wychowywaniu dzieci? Czy może stwarzają dodatkową trudność?

Jeśli chodzi o muzykę, to ona w ogóle dodatkowo wpływa na relacje międzyludzkie. Instrument daje przewagę i jednoczy ludzi, jest językiem międzynarodowym. A mnie jako ojcu, który jest muzykiem – szczególnie ta dziedzina jest bliska i w tej materii dla dzieci jestem autorytetem. Dzieci moje pytają jak się tworzy utwory, cieszą się, gdy im o tym mówię, wyjaśniam, gram, komponuję. Czuję jak wzbudzam u nich podziw i pewną dumę, a to ułatwia wychowywanie.

Jakie widzi Pan przyczyny kryzysu ojcostwa dziś?

Myślę, że brak świadomości u ojców,

jaką mają rolę do spełnienia. Również brak odpowiedzialności i lekceważenie swoich obowiązków, moda i zmieniająca się obyczajowość; stawianie na luz – pozwalanie na wszystko, pobłażliwość i brak konsekwencji, no i co najgorsze – brak miłości i negatywny obraz własnego postępowania. To są zasadnicze przyczyny kryzysu ojcostwa, które wpływają na spadek autorytetu ojca. A brak autorytetu, to porażka ojcostwa. Dzieci wówczas tracą wsparcie, poczucie bezpieczeństwa, nie mają punktu odniesienia – po prostu nie mają dobrego ojca.

Co radziłby Pan wszystkim ojcom, by byli szczęśliwi, czego by im życzył?

Radziłbym, aby kochali swoje dzieci i żony, a wówczas spotkają się z odwzajemnioną miłością. Radziłbym, by w trudnościach, w chwilach słabości uciekali się do Boga Ojca, który tak nas bardzo umiłował i prosili Go o pomoc. Bez Bożej pomocy trudno jest udźwignąć te ciężkie, ojcowskie obowiązki. Życzę wszystkim ojcom, aby ich dzieci były z nich dumne, aby nie musiały się ich wstydzic, aby o nich pamiętały i zawsze kochały⁸.

10. JAK ODNALEŹĆ DZIECIOM OJCA, JAK PRZYWRÓCIĆ GODNOŚĆ OJCOSTWA?

Najpierw trzeba przywrócić wiarę w Boga, rozpalic miłość, błądzących przyprowadzić na prostą drogę pojednania z Bogiem i całą rodziną. Miłość, przebaczenie, wyrozumiałość podyktuje najlepsze sposoby odkrycia na nowo wartości i godności ojcostwa. Walka i ochrona przed zagrożeniami, jakie płyną z różnych źródeł, między innymi z cywilizacji informatycznej – przywróci dzieciom ojca, matkę, stworzy normalny dom. A stanie się to wtedy:

⁸ Wywiad przeprowadzony w czerwcu b.r. z Panem Józefem K., zamieszkałym w niedużym mieście na opolszczyźnie.

- 1 – jeśli dziecko w każdej sytuacji, w każdym czasie może liczyć na rodziców, iść do nich z każdą sprawą, choćby była mała, błaha.
- 2 – jeśli w rodzinie pielęgnować się będzie wspólne zainteresowania i im poświęci się czas.
- 3 – jeśli w domu pielęgnować się będzie rodzinne rytuały jak: urodziny, imieniny
- 4 – jeśli pielęgnować się będzie życie religijne⁹.

Pozwólmij się objąć ramionami miłującego Ojca niebieskiego, zaufajmy w bezgraniczną troskę o nas i pozwólmij Mu prowadzić się drogami do niebiańskiej krainy szczęścia, ale nie w samotności, lecz we wspólnocie dzieci Bożych, poprzez rodzinę ziemską, naród i w ramionach Matki Kościoła.

STRESZCZENIE

Temat ojcostwa zarówno w znaczeniu biologicznym jak i duchowym jest dziś na ogół znany. Współczesne przyczyny kryzysu ojcostwa prowadzą do utraty jego autorytetu. Kluczem do zrozumienia ojcostwa jest poznanie relacji Jezusa do Boga Ojca. Zauważa się dziś zanik

więzi człowieka z Bogiem Ojcem, co w konsekwencji prowadzi do utraty roli ojca w społeczeństwie. Należy być świadomym, iż roli ojca nikt i nic nie zastąpi. Dziś rozlega się wołanie o przywrócenie roli ojca i szacunku wobec niego. Dziś należy podjąć wysiłki w kierunku przywrócenia dzieciom prawdziwego obrazu i wartości ojca w rodzinie.

SUMMARY

The subject of fatherhood in both biological and spiritual meaning is now generally known. The contemporary causes of the crisis of fatherhood leads to loss of its authority. The key to the understanding of fatherhood is to understand the relationship of Jesus to God the Father. It is noted today, the disappearance of man's relationship with God the Father, which leads to the loss of his father's role in society. We should be aware that the role of the father no one will substitute. Today, the cry is heard for the restoration of the role of the father and respect him. Today, efforts should be made towards restoring to children the true picture of father in the family.

„Wszystko, co ma służyć zbawieniu świata, przechodzi przez próby i nosi na sobie jakieś podobieństwo Chrystusowego Krzyża”.

(S. Wyszyński)

⁹ Ks. Andrzej Zwoliński; wykład na XI Forum: *Odczarować media*, Przeworsk, 15 06 2011.